

To in ono.

Slovensko gledišče.

13. decembra so na našem odru vprizorili I. Cankarjevo satiro „Za narodov blagor.“ Njen sujet je boj dveh narodnih prvakov, dr. Grozda in dr. Grudna za prvenstvo, vsled česar se tudi ves narod razdeli v dva tabora. Obedvema ni nič na narodnem blagru, iščeta zgolj svojo korist i. plemeniti Aleksij Gornik naj jima s svojim bogastvom pomaga do lastnega „organa“, do vsega agitatoričnega aparata, da pridobita zase zaslepljeno maso. Grozd ponuja Gorniku, da ga pridobi zase, svojo hčer, Gruden bi mu pod gotovimi pogoji celó prodal svojo ženo. Vsej komediji napravi neljubi konec žurnalista Ščuka, ki revoltira ponižni narod in pobija obema prvakoma šipe. Satira ima poleg vrlin mnogo hib. Grozd, Grudnovka in Gruden domala dovršeni tipi; Ščuka, sentimentalni cinik, sam v svojo duhovitost zaljubljen. Brez notranje ga preobrata, prej žurnalista buržoazije, sedaj demagog. Neverjeten in nepotreben je prizor, ko Ščuka Grozdu zavezuje čevlji. Pri Aleksiju pl. Gorniku treba vprašati odkod, čemu in kam? Ves prvaški boj sloni na nemogočem motivu. Polovico uspeha te farse treba brezdvomno pripisati političnemu ozadju. Umetniški aparat je tu pripravno orodje, da se korenito osmeši gotovo koterijo, ki narodove ideale sama ustvarja in uporablja za svoje nizkotne namene. Seveda je ogorčeni umetnik-prorok iz tega boja napravil cel karneval. Misli bolj drzne kot globoke — esprit, ne pa šekspirjev humor. Skratka, zgodnje delo desiluzioniranega talenta, delo, ki vendar že kaže resničnega umetnika.

F. T.

Naši igralci.

Mara Taborska.

Deželo očistiti in ljudstvu napraviti lepo — s tem potrebnim delom mora umetnost začeti . . .

Umetnost izpopolnjuje mravnost in mravno stanje človeštva. Izpopolnjuje ga samo — ne ustvari . . .

Raziskuj zgodovino narodov in jasno ter brezdvomno se ti pojavi veliko dejstvo, da je lepa umetnost vznikla samo pri narodih, ki so se je veselili.

(Essey o blagoslovu lepote.
John Ruskin.)

Personalna izpremema v vodstvu naše intendance je obenem bila tudi stvarna. Namah smo stali pred novim dejstvom: gledišče, pridobljeno za moderno dramo ravnatoko kot za Sakespearejevo gigantsko klasiko; odprto D' Annunzijevega tipu novodobnega človeka, ki se muči nad uganko neskladnosti razuma z voljo, ravnatoko kot domači umetnosti Cankarjevi. In če se ne strinjamo z določeno smerjo našega gledališkega vodstva, ki nad nekaterimi efemernimi pojavi pozablja na vekotrajne umotvore blažечеge in povzdigujočega idealizma — ki ni treba, da bi bil sentimentalni in prazen — smo ponosni na umetniško dvojico Taborskih, ki s svojo dovršeno umetnostjo ublažita tupatam mučen vtis tendenčnih dram, katerih vprizoritev gospod in gospa Taborska ne določujeta.

Bilo je 15. novembra l. 1900, ko je gospa Taborska, takrat še gospica Maruša Kohoutova, v prvič nastopila na Švandovem gledišču na Smihovu v Pragi. Igrala je Vilemimo v nemški veseloigri „Komtesa Katuški“. Iz malih početkov je

postala velika. Že od kraja je pokazala, kje je za njeno umetniško dušo edino primerno težišče. Ko prelistujem kritičke ocene o njenih nastopih, povsod vidim, da ona ni vsvarjena za prazno, koketno, vsiljivo demimondsko igro tiste boheme, ki ubija pisatelje in igralce: gospa Taborska je oživljajoča stvariteljica trpeče, izmučene, vdane žene. 3. decembra 1904 je praška „Politik“ zapisala o njej: „Gospa Taborska je v vlogi „Helene“ („Črešnjevci vrt“ od K. Kamineka) vnovič dokazala — če je zato še sploh dokaza treba — da je inteligentna, misleča, s stvarilno močjo obdarovana umetnica.“ V tem leži njena sila. Inteligenca, ki ume izčrpati vse, kar je v dramatičnem avtorju najgloblejega, združena s toplo, skoro nervozno temperamentnostjo, to je lepota njenega vprizarjanja. Imeli smo na slovenskem odru doslej šestokrat hladno, enolično, rutinirano igranje, figure, z umetno, a ne umetniško kombinacijo, kakor na šahovi deski postavljene, razvrščene in gnane druga proti drugi v boj — gospa Mara Taborska je misleča igralka, tako bogata in neposredno vplivajoča, kakršna je živa, nedotaknjena natura. Ona igra dovršeno „Elgo“, spretno „gospo Grudnovko“, toda samo sebe igra v „Giocondi“ v vlogi Silvije, kjer ji je bilo na našem odru le malokrat dano vprizoriti svojo lastno moč do zadnjega gibljaja. Ona uspeva, se razvija in povzdigne tam, kjer je njenim mislim dano vglobiti se v probleme in njenim čutom trpeti, dvomiti, vdano ljubiti in v tihi resignaciji preminuti. Ponižna velikost, ki slavi zmago takrat, ko jo boleest stare. Čehi ne bodo pozabili, koliko je pripomogla k uspehu iger cikla „Kruh čeških spisovatelju“ ravno gospa Taborska. Kritiki solidne klasiške šole in novejši, ki si želijo vprizarjanja, ki več z gesto namiguje, kot v dolgih zaokroženih monologih pové, vsi so hvalili na Taborski eleganten nastop in sposobnost, igrati najmanjše psihološke podrobnosti, vsi poudarjajo njen neprestani napredek. „Čas“ od 3. marca 1905 je ob priliki, ko se je ciklus „Kroga čeških pisateljev“ završil z Ibsenovim „Staviteljem Solnessom“, poudarjal odlične zasluge Taborske na njegovem uspehu. Saj je igrala ravno v tej zadnji igri krožkovi, v „Stavitelju Solnessu“, glavno vlogo, sredotočje drame, Hilda Wangel. In to je zopet vloga zanjo, tista Hilda, ki Solnessa naganja na vrh zvonika, v kraljestvo nebrzdane svobode, Hilda, napol fantastičen otrok, napol kritična, misleča žena, simbol življenja željne mladosti.

Dve leti preje čitam v „Maju“ pri benefici gospe Taborske v „Devicah“ Marka Praga pohvalo njeni inteligenci, ki v igrah zato uspeje, ker jih umeva. Vedno bolj se Taborska bliža svojemu višku. Kritika jo stavlja v ospredje vseh vprizoritev. Vedno bolj se kaže njen mnogostranski talent, ki ume izvajati vloge, ki niso po njeni naturi, tako v Oskar Wildejevi komediji „Bodi resen!“ Toda njeno obsežno umetniško obzorje dokazuje predvsem njena zmožnost, živeti se tudi v dramatiko iz polovice preteklega stoletja, v dela globokega misleca, skoro pozabljenega Friderika Hebbela, v njegovo „Marijo Magdaleno“, tragedijo omejenega, topega malomeščanstva, ki ubija vsak vzlet. Klaro je Taborska igrala takó dovoljno, da je ocenjevalec „Politike“ (10. januarja 1905) priznal sledeče: „Njena Klara opravičuje drznost, ki je bila združena z vprizoritvijo Hebblove drame in otvarja prijetno perspektivo, da bo uspel cel ciklus „Kroga čeških pisateljev.“

Čim bolj se bliža bivanje Taborske v Pragi koncu, tem bolj postaja Taborska na smihovskem gledišču protagonistka par excellence. Vprizoritev docela ponesrečene drame znanega